

کتاب‌شناسی شفاعت

* اباذر نصر اصفهانی

* کارشناس پژوهش پژوهشکده حج و زیارت.

یکی از جریان‌های فکری - سیاسی که در دو قرن اخیر ظهور کرده و پیرو برخی اندیشه‌های افراطی سده‌های سوم و چهارم اسلامی است، جریان وهابیت است. از بدو انعقاد نطفه وهابیت به مثابه یک جریان فکری در جهان اسلام، نقدهای گوناگون از سوی عالمان سنی و شیعه متوجه افکار و عقاید آنان شده است. از میان عالمان شیعی، بزرگانی چون شیخ جعفر کاشف الغطاء، منهج الرشاد را نگاشت و سید محسن امین عاملی، کشف الارتیاب را.

این نقدهای مبارک علمی در بنبوحه تلاش‌های گسترده این جریان برای بسط نفوذ خود در قلمروهای اسلامی که با خشونت‌ورزی‌های بی‌حد و حصر و تصفیه‌های خونین همراه بود، به ثمر رسید و این رشته تا به امروز امتداد یافته است. علامه تهرانی در کتاب گران‌سنگ خود *الذریعه* کتاب‌های متعددی از عالمان شیعه را نام می‌برد که در پاسخ به شبهات وهابیت نوشته شده است. نیز آقای عبدالله محمدعلی در کتابی با عنوان *معجم المؤلفات الإسلامیة فی الرد علی الفرقة الوهابیة* (مرکز الزهراء الإسلامیة، ۱۴۳۰ق) بیش از هشتصد عنوان مکتوب (کتاب و مقاله) را که نویسندگان شیعه و سنی در پاسخ وهابیت نوشته‌اند، معرفی کرده است. همچنین در *کتاب‌شناسی حج و زیارت* (نشر مشعر، ۱۳۹۰) نوشته اباذر نصر اصفهانی، در فصل شبهه‌شناسی ۱۳۰ مورد از کتبی که در ایران در پاسخ به شبهات وهابیت منتشر شده، معرفی شده است.

از جمله ضعف‌ها در عرصه وهابیت‌شناسی، فقدان اطلاع‌رسانی مناسب است. این کمبود، نخبگان و پژوهشگران را به سوی تألیف کارهای تکراری و بدون توجه به واقعیت‌ها و مشکلات سوق می‌دهد. در صورت فعال شدن سامانه‌های اطلاع‌رسانی، وضعیت پژوهش در این عرصه سامان می‌پذیرد و به تبع آن جامعه علمی هدایت

خواهد شد. از این رو، آگاهی و اطلاع پژوهشگران حوزه وهابیت‌شناسی و نیز حوزه‌های مرتبط، با پژوهش‌های صورت‌گرفته درباره ابعاد وهابیت و به‌ویژه پژوهش‌هایی که در راستای پاسخ به شبهات این فرقه است، ضرورت دارد.

عرضه کتاب‌شناسی به عنوان یکی از مناسب‌ترین مراجع در گردآوری، تنظیم و اشاعه منابع مکتوب در حوزه موضوعی خاص، جایگاه و ارزش ویژه‌ای در ارائه خدمات علمی دارد. در اهمیت کتاب‌شناسی همین بس که بدون آن، هیچ پژوهشی به‌طور کامل به سامان نمی‌رسد و تحقیقات به صورت صحیح و مطلوب انجام نمی‌شود؛ چرا که رجوع به کتاب‌شناسی مشخص می‌کند که در چه زمینه‌هایی تحقیقات صورت گرفته است و در چه زمینه‌هایی دچار کمبود پژوهش هستیم و مسیر تحقیقات معین می‌شود. نیز وجود کتاب‌شناسی در هر موضوعی، از هدر رفتن وقت پژوهشگران آن حوزه در جستجوی منابع جلوگیری می‌کند.

یکی از اعتقادات عموم مسلمانان و معتقدان به ادیان، مسئله شفاعت است؛ یعنی روز قیامت، اولیای الهی در حق گروهی از گناهکاران شفاعت کرده و آنان را از عقاب جهنم نجات می‌دهند یا بنابر تفسیر برخی از شفاعت، اولیای الهی با شفاعتشان از شخص، سبب ترفیع درجه او می‌شوند، لیکن در اندازه و ویژگی‌های آن اختلاف است. عموم عالمان معتقدند حقی را که خداوند برای شافعان قرار داده، می‌توان از آنان طلب کرد، البته با اعتقاد به اینکه اصل این حق از آن خداست و اولیا بدون اذن او شفاعت نمی‌کنند. مسئله شفاعت از آن نظر مهم و در خور توجه است که از سویی، با مسئله توحید و از سوی دیگر، با عدل الهی ارتباط نزدیک و تنگاتنگی دارد.

یکی از نقاط اختلاف وهابی‌ها با دیگر فرقه‌های اسلامی این است که آنان با اینکه به‌سان دیگر مسلمانان شفاعت را به عنوان یک اصل اسلامی پذیرفته‌اند و معتقدند که روز قیامت شافعان درباره گناهکاران امت شفاعت خواهند کرد و پیامبر گرامی در این قسمت سهم بزرگ‌تری دارد، اما در عین حال می‌گویند هرگز حق نداریم در این جهان

۱. وهابیت و شفاعت، علی اصغر ضوانی، ص ۱۳.

از آنان طلب شفاعت کنیم. باید شفاعت را از مالک شفاعت و اذن دهنده آن که خدا باشد، خواست و گفت:

اللَّهُمَّ شَفِّعْ نَبِيَّنَا مُحَمَّدًا فِينَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَوْ اللَّهُمَّ شَفِّعْ فِينَا عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ، أَوْ مَلَائِكَتَكَ، أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ مِمَّا يَطْلُبُ مِنَ اللَّهِ لَا مِنْهُمْ، فَلَا يُقَالُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ يَا وَلِيَّ اللَّهِ اسْأَلْكَ الشَّفَاعَةَ، أَوْ غَيْرَهَا مِمَّا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ إِلَّا اللَّهُ، فَإِذَا طَلَبْتَ ذَلِكَ فِي أَيَّامِ الْبَرْزَخِ كَانَ مِنْ أَقْسَامِ الشَّرْكِ^۱ پروردگارا، پیامبر و دیگر بندگان صالح خود را شفیعان ما در روز قیامت قرار بده، ولی ما حق نداریم بگوییم: ای پیامبر خدا، یا ای ولی خدا، از تو می‌خواهم در حق من شفاعت کنی؛ زیرا شفاعت چیزی است که جز خدا کسی بر آن قادر نیست، هرگاه چنین چیزی را از پیامبر که در برزخ به سر می‌برد بخواهی شرک و عبادت طرف خواهد بود.

وهابی‌ها به دلیل پندارهایی، درخواست شفاعت از شافعان راستین را حرام شمرده و درخواست‌کننده را مشرک و عمل او را شرک نامیده‌اند.^۲

اندیشمندان و پژوهشگران شیعه تاکنون در اثبات مشروعیت شفاعت خواهی از اولیای الهی در این جهان در راستای پاسخ به شبهات و سوء برداشت‌های وهابیت از متون دینی، آثار بسیار ارزشمند و قابل توجهی را در قالب‌های کتاب و مقاله ارائه کرده‌اند که در ذیل نمونه‌هایی از آن‌ها را معرفی می‌کنیم:

الف) کتاب‌ها

۱. آخرین امید: مروری بر آیات شفاعت: محمدعلی انصاری، مشهد: بیان هدایت نور، چاپ اول، ۱۳۸۷ش، ۷۲ص، پالتویی.
در این کتاب از دیدگاه قرآن کریم مفهوم شفاعت بررسی و به دو ایراد عمده درباره مفهوم شفاعت پاسخ داده شده‌است.

۱. الهدیة السنیة، رساله دوم، ص ۴۲ (محمد بن عبدالوهاب).

۲. نقدی بر وهابیت، ص ۲۶۰-۲۶۱ (جعفر سبحانی).

۲. اثبات الشفاعة وثمره الطاعة: محمد حسین شاهچراغی،^۱ تهران: طلوع، ۱۳۶۱ق، ۱۹۲ص، رقی، چاپ سربی.
- این کتاب که به زبان فارسی است، با این عنوان نیز ثبت شده است: ثمره الطاعة یا اثبات الشفاعة في المنكرين للشفاعة.
۳. اثبات عقاید شیعه: امامت، مهدویت، شفاعت، توسل همراه با آیات و احادیث قدسی: علی عزیزاده، اهواز: معتبر، چاپ اول، ۱۳۸۹ش، ۲۰۰ص.
۴. امامت و شفاعت: علی اکبر نصری، تهران: شرکت سهامی طبع کتاب، چاپ دوم، ۱۳۵۸ش، ۴۴ص.
۵. بحث حول جواز التوسل بالنبي ﷺ والأئمة الأطهار و طلب الشفاعة منهم ﷺ و بطلان التفویض: ماجد دباغ، قم: دارالهدی، چاپ اول، ۱۳۸۹ش، ۴۱ص.
۶. بیان شفاعت: محمد اقبال گیلانی، ترجمه: عبدالواحد شمسی، لاهور: حدی پبلیکیشنز، ۱۴۲۱ق / ۱۳۷۹ش.
- این اثر ترجمه کتاب الشفاعة نوشته محمد اقبال گیلانی است.
۷. پیرامون مسائل استغاثه، توسل و شفاعت: شیخ جعفر کاشف الغطاء،^۲ ترجمه و شرح مرتضی قاسمی کاشانی، کاشان: مرسل، ۱۳۷۳ش، ۴۰ص.
- گزیده‌ای از کتاب منهج الرشاد شیخ جعفر کاشف الغطاء است که به فارسی برگردانده شده است. این کتاب با عنوان استغاثه، توسل و شفاعت؛ گفتاری از علامه کاشف الغطاء پیرامون مسائل استغاثه، به توسل و شفاعت نیز مشهور است.
۸. تجسم عمل و شفاعت: محمد شجاعی، مقدمه و تدوین: محمدرضا کاشفی، تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۵ش، ۱۰۶ص.
۹. تفاوت شرک با شفاعت پاسخ به شبهه‌ی فرقه وهابیت: تفسیر آیه ۱۸ سوره حضرت یونس: سید محمد ضیاء آبادی، تهران: دفتر تحقیق و نشر بهاران، چاپ اول، ۱۳۸۲ش، ۲۶ص، پالتویی.

۱. سیدمحمدحسین، موسوی شاه چراغی (۱۳۲۰-۱۳۸۷ق).

۲. جعفر بن خضر، کاشف الغطاء؛ جناحی نجفی، جعفر بن خضر (۱۱۵۶-۱۲۲۸ق).

۱۰. توسل و شفاعت از دیدگاه قرآن و روایات: محمد بیستونی، به کوشش گروهی از محققان، تهران: بیان جوان، چاپ دوم، ۱۳۸۴ ش، ۱۱۸ ص، جیبی.
۱۱. جواب مناقشات بر خطبه غدیر و بر وجوب خمس در ارباح مکاسب و مسئله شفاعت: ذبیح‌الله محلاتی،^۱ تهران: کتابفروشی اسلامیه، ۱۳۵۴ ش، ۱۳۴ ص، وزیری.
- در این کتاب برخی شبهات مطرح شده درباره عقاید شیعه پاسخ داده شده است. از جمله مباحث آن عبارت‌اند از: احادیث وجوب خمس در اشیای سبعة، مسئله شفاعت رسول خدا ﷺ و اهل بیت علیهم‌السلام، جواب مناقشات عامه در غدیر خم. این کتاب با این عنوان نیز ثبت شده است: ضرب شمشیر بر منکر خطبه غدیر و منکر شفاعت و خلاصه مناقشات عامه بر قضیه غدیر و جواب آن.
۱۲. چند درس از شفاعت: سید رضا حبوباتی، تهران: مؤلف، ۱۳۶۹ ش، ۶۰ ص.
۱۳. حقایق تحریف‌شده: مسأله شفاعت: هاشم هاشمزاده هریسی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۰ ش، ۲۳۶ ص.
۱۴. حقیقة الشفاعة: عبدالعظیم صدوقی اردبیلی،^۲ اردبیل: حسن پورسلطانی، ۱۳۲۴ ش، ۳۶ ص، چاپ سربی.
۱۵. درسهایی از شفاعت مجموعه گفتارهای تقی طباطبایی قمی: به کوشش عباس حاجیانی دشتی، قم: استقلال، ۱۳۶۴ ش، ۱۷۹ ص.
۱۶. درسهایی در نقد وهابیت: نجم‌الدین طبسی،^۳ قم: دلیل ما، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش، ۴ جلد، جیبی.
- جلد اول این مجموعه به موضوع توسل و شفاعت اختصاص دارد.
۱۷. درسهایی در نقد وهابیت: توسل، شفاعت و ریشه‌های اعتقادی آن: نجم‌الدین طبسی، تبریز: نور ولایت، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش، ۵۸ ص.
- کتاب حاضر برگزیده‌ای از کتاب درسهایی در نقد وهابیت اثر مولف است که قبلاً به صورت چهار جلدی منتشر شده بود.

۱. درگذشت ۱۴۰۶ ق.

۲. درگذشت ۱۳۴۰ ش.

۳. طبسی نجفی، نجم‌الدین؛ مروجی طبسی، نجم‌الدین.

این کتاب به زبان اردو نیز ترجمه شده است و با این مشخصات به چاپ رسیده است: وهابی/افکار کار، ترجمه ناظم حسین اکبر، قم: دلیل ما، چاپ اول، ۱۳۸۸ش، ۱۹۶ ص.

۱۸. دروس فی الشفاعه والاستشفاع: سید علی حسینی صدر، قم: دلیل ما، چاپ اول، ۱۳۸۶ش، ۱۵۶ ص، وزیری.

نویسنده با استناد به آیات قرآن و متون روایی اهل سنت و شیعه، شفاعت را مورد پژوهش قرار داده و ابعاد و ریشه‌های عقیدتی آن را کاویده است. ابتدا شواهدی از قرآن، احادیث نبوی، سیره پیامبران، سیره امامان و دلایل عقلی مشروعیت و مجاز بودن طلب شفاعت از شخصیت‌های مقدس و برتر نقل و در ادامه، دلایل عقلی و نقلی شفاعت ذکر شده است. نویسنده دلایل و براهینی از آیات قرآن، سنت قطعی نبوی، اجماع و عقل آورده و به اثبات امکان عقلی شفاعت و سپس ضرورت وقوع آن پرداخته است.

۱۹. رویکرد عقلانی بر باورهای وهابیت: نجم الدین طیبی، ترجمه: مصطفی داداش‌زاده، قم: امیرالعلم، چاپ اول، ۱۳۸۴ش، ۶ جلد.

این کتاب از مجموعه «آشنایی جوانان با معارف اسلامی» است. نویسنده در این مجموعه کوشیده است شبهات مطرح شده از سوی وهابیون درباره عقاید شیعه را با ادله عقلی و نقلی بررسی کند و به آنها پاسخ دهد. جلد اول این مجموعه درباره شفاعت است. در این جلد، پس از بیان مفهوم شفاعت، شافعان در دنیا و آخرت معرفی شده‌اند. در ادامه اشکالات بر شبهات به همراه پاسخ آنها بیان شده است.

۲۰. شفاعت: احمد مطهری، با همکاری غلامرضا کاردان، قم: مؤسسه در راه حق، ۱۳۵۹ش، ۲۵۴ ص.

۲۱. شفاعت: حسن طاهری خرم‌آبادی، قم: بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۵ش، ۱۸۸ ص.

در این کتاب جایگاه والای شفاعت در اندیشه اسلام و مسلمانان بررسی شده است. در آغاز کتاب اشکالات وارد بر اصل شفاعت و سپس سه شرط شفاعت از منظر آیات و

روایات و از منابع مختلف ذکر گردیده است. همچنین نقش شفاعت در پاکیزگی روح و جان و نیز تفاوت های شفاعت حق و باطل و اشکالات وارده بررسی گردیده است. فصل پایانی کتاب به موضوع شیعه و مسئله شفاعت اختصاص دارد و آن گاه شبهات وارد شده در خصوص شفاعت و پاسخ تشریحی آنها، درج و پاسخ محمد بن عبدالوهاب درباره این موضوع نقد گردیده است.

این کتاب به زبان ترکی نیز ترجمه و با این مشخصات منتشر شده است: ترجمه: المان آغام اوغلان او، قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، جامعه المصطفی العالمية، ۱۳۹۰ش/۲۰۱۱م، ص ۱۷۶.

همچنین به زبان عربی ترجمه و با این مشخصات منتشر شده است: *الشفاعة حقيقة أم خيال؟ بحث علمي يثبت صحة طلب الشفاعة من الأنبياء والأولياء في حياتهم*: تهران: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات علمی، معاونت فرهنگی، چاپ اول، ۱۴۲۹ق/۱۳۸۷ش، ص ۱۸۸.

۲۲. شفاعت: سید عباس موسوی مطلق، قم: هنارس، ۱۳۸۳ش، ص ۴۸.

۲۳. شفاعت: قاسم اسلامی، بی جا، ۱۳۶۶ش، ص ۱۶۶.

۲۴. شفاعت: بررسی و تحلیل توسل، شفاعت و زیارت... محمدباقر علم الهدی، تهران: منیر، ۱۳۸۶ش، ۳ جلد.

پژوهش حاضر درباره شفاعت و دلایل اثبات آن از منظر قرآن و حدیث و پاسخ به برخی شبهات وهابیت در این موضوع می باشد.

۲۵. شفاعت: محمد قاضوی، قم: سبط اکبر، ۱۳۸۱ش، ص ۱۳۶.

۲۶. شفاعت آخرین امید: کریم حمیدی، قم: قدس، ۱۳۸۵ش ۱۴۲۷ق، ص ۳۸۳.

۲۷. شفاعت از دیدگاه شافعیان: ناصر بن علی باقری بیدهندی، قم: موسسه فرهنگی انتشاراتی شاکر، ۱۳۷۷ش، ص ۶۴.

۲۸. شفاعت از نظر قرآن و احادیث و اتفاق دانشمندان اسلامی در موضوع اصل شفاعت: بدون مؤلف، تبریز: هادی، چاپ اول، ۱۳۸۸ش، ص ۶۴، رقی.

۲۹. شفاعت اسلامی نقطه نظری: عباس عابدی علی پوری، بنگالور: علی پوری، ۱۴۲۳ق/۲۰۰۲م، ۲۶ ص، زبان اردو.
۳۰. شفاعت ایک اسلامی حقیقت: مبین حیدر رضوی، قم: مؤسسه امام علی، ۱۴۲۲ق، ۱۵۳ ص، زبان اردو.
۳۱. شفاعت تکوینی و تشریحی واسطه بین خدا و مخلوقات: محمدجواد سلمانپور، بی‌جا، ۱۳۸۱ش.
- فروست: مرزبان وحی و خرد: یادنامه مرحوم علامه سید محمدحسین طباطبایی.
۳۲. شفاعت چرا و چگونه: نقدی بر مذهب فکری ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب: سید غلامرضا حسینی، قم: بنیاد معارف اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۲۰۴ ص، رقعی.
۳۳. شفاعت در آئینه قرآن: عفو مجازات گناهکاران: علی علامه حائری، تهران: مؤسسه فرهنگی نشر رامین، چاپ اول، ۱۳۸۴ش، ۲۰۸ ص، وزیری.
۳۴. شفاعت در اسلام: علی صحت، تهران، مؤسسه مطبوعاتی افتخاریان، ۱۳۵۵ش، ۱۲۶ ص.
۳۵. شفاعت در قرآن و حدیث و بحثی درباره زیارت: رضا استادی، قم، مسجد مقدس جمکران، چاپ اول، ۱۳۸۹، ۱۷۶ ص، رقعی.
۳۶. شفاعت در قلمرو عقل و قرآن و حدیث: جعفر سبحانی، با همکاری غلامرضا کاردان، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۴، ۴۴۰ ص.
۳۷. شفاعت کبری: حسین حسینی، تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۸۹ش، ۲۲۶ ص.
۳۸. شفاعت کبری: حمید کاظمی پور، تهران: حجم سبز، ۱۳۷۹ش، ۷۶ ص.
۳۹. شفاعت و عرفان: سید طه هاشمی، سنج: پرتو بیان، ۱۳۸۳ش، ۴۴۰ ص.
۴۰. شفاعت و توسل: سید محمد کاظم روحانی، تنظیم و نظارت: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت آموزش و تبلیغ نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، قم: دفتر نشر معارف، چاپ هشتم، ۱۳۸۶ش، ۸۸ ص، رقعی.

بررسی شفاعت و توسل بر اساس دیدگاه‌های شیعه و نقد رفتار وهابیون است. این نوشتار بخشی از پرسش‌های دانشجویی درباره شفاعت و توسل است.

۴۱. شفاعت و زیارت برگرفته از آثار آیت‌الله العظمی جعفر سبحانی: به کوشش جمعی

از محققان، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ اول، ۱۳۸۶ش، ۱۶۳ص، رقعی.

در این کتاب ضمن پاسخ‌گویی به شبهات وهابیان و مخالفان شفاعت آیات و روایات مربوط به شفاعت طرح و تحلیل شده و هماهنگی این عقیده با عدل الهی و دیگر عقاید اسلامی به اثبات رسیده است.

۴۲. الشفاعة: سید عبدالکریم بهبهانی، قم: مجمع جهانی اهل بیت علیهم‌السلام مرکز چاپ و

نشر، ۱۳۸۴ش ۱۴۲۶ق، ۳۳ص، پالتویی.

۴۳. الشفاعة بحوث في حقيقتها وأقسامها ومعطياتها: سید کمال حیدری، قم: دار

فراقد، چاپ اول، ۱۳۸۲ش، ۴۲۸ص، وزیری.

نویسنده با استفاده از منابع روایی و تفسیری در ضمن شش فصل، ابتدا به مفهوم شفاعت و اثبات آن در نظام تکوین می‌پردازد. در ادامه شفاعت تشریحی و اینکه اصل این شفاعت از آن خداست، بررسی شده است. آن‌گاه مؤلف با بررسی آیات و روایات، ضمن اثبات اصل شفاعت، به شبهاتی که در این باره بیان شده، جواب داده است. شرایط شفاعت شوندگان و شفاعت‌کنندگان و شفاعت آنان در دنیا و آخرت و جواز طلب شفاعت، مباحث پایانی کتاب است.

۴۴. الشفاعة حقيقة اسلامية: محمد هادی اسدی، قم: مرکز الرسالة، ۱۳۸۵ش ۱۴۲۶

ق، ۷۵ص.

۴۵. الشفاعة: حقيقتها، شروطها، آثارها: مصطفی قصیر عاملی، بیروت: دارالهدی،

۱۴۲۱ق/۲۰۰۱م، ۷۲ص.

۴۶. الشفاعة في الكتاب والسنة: رسالة موجزة تبين مفهوم الشفاعة وحدودها وآثارها:

جعفر سبحانی، بیروت: دارالأضواء، ۲۰۰۲م، ۱۲۸ص، وزیری؛ قم: مرکز تحقیقات

حج (نشر مشعر)، ۱۴۱۶ق ۱۳۷۴ش، ۱۱۰ص.

پژوهشی کلامی درباره مفهوم شفاعت از دیدگاه قرآن و احادیث است. نویسنده با

هدف رد ادعاهای منکران شفاعت و اثبات دیدگاه‌های کلامی شیعه در این باره، آیات مربوط به شفاعت را ذکر کرده و با دو روش تحلیلی و نقلی به شرح و تفسیر آنها پرداخته است. وی در آغاز، دیدگاه علمای اهل سنت و شیعه را درباره شفاعت بیان کرده و آن‌گاه به بررسی مفهوم شفاعت در قرآن کریم پرداخته است. توجیهاات شفاعت، شفاعت جهت اسقاط عقاب یا زیاد شدن ثواب و پاداش طلب شفاعت از صاحبان شفاعت، پرسش‌هایی درباره شفاعت و چگونگی و کیفیت آن، شفاعت در احادیث اسلامی و روایات شفاعت از دیگر مباحث مطرح‌شده در کتاب است.

۴۷. الشفاعة و الشفیع من تفسیر مواهب الرحمن: للسید الراحل عبدالأعلی السبزواری:

جمیل قریشی، قم: فجر ایمان، چاپ اول، ۱۳۸۳ش، ۴۸ص، جیبی.

شفاعت در کتاب و سنت، شفاعت در اسلام، شفاعت و شروط آن، مفهوم شفاعت، شفاعت و متعلقات آن، و شفاعت در ادیان الهی از مباحث اصلی این کتابچه است که به زبان عربی - با ذکر آیات و احادیث - نگاشته شده است.

۴۸. شیعه و شفاعت و چند گفتار دیگر: غلامحسین ودی، بی‌جا، ۱۳۶۳ش، ۳۰ص.

۴۹. عرفت معنی الشفاعة: اعداد ماجد کمونه، بی‌جا، ۱۴۲۳ق / ۲۰۰۲م، ۴۰ص.

شامل پاسخ‌های سید جعفر مرتضی و سید محمدحسین فضل‌الله درباره مسئله شفاعت است.

۵۰. مفهوم الشفاعة فی القرآن: سید کمال حیدری، به کوشش محمدجواد زبیدی، قم:

دارفراق، چاپ اول، ۱۴۲۵ق / ۲۰۰۴م، ۱۸۹ص، وزیری.

تقریر درس‌های نویسنده در باب شفاعت است. مؤلف با بهره‌جستن از منابع روایی و تفسیری در ضمن سه فصل، ابتدا به تبیین شفاعت، اقسام شفاعت، شافعان و شفاعت‌شوندگان و شرایط آنان می‌پردازد. در ادامه به شبهات مطرح‌شده درباره شفاعت پاسخ داده است. در فصل سوم، با اشاره به روایات، نیاز همه انسان‌ها به شفاعت پیامبر اسلام را متذکر می‌شود و مقام شفاعت را برای ائمه اطهار، فاطمه زهرا علیها السلام، مؤمنان، ملائکه، شهدا و علما اثبات می‌کند.

۵۱. نقش اهل بیت علیهم السلام در قیامت: علی راجی، قم: زائر، چاپ سوم، ۱۳۸۶ش،

۳۰۴ص، وزیری.

۵۲. واسطه فیض، یا، توسل و شفاعت: سید جعفر طباطبایی امیری، قم: طاووس بهشت، ۱۳۸۱ ش، ۱۶۰ ص.
۵۳. وهابیت و شفاعت: علی اصغر رضوانی، تهران: مشعر، چاپ اول، ۱۳۹۰ ش، ۱۲۸ ص، رقعی.

ب) پایان نامه‌ها^۱

۱. بررسی تطبیقی شفاعت از دیدگاه شیعه و اهل سنت: علی اشرف کرمی، مهدی اکبرنژاد، شمس الله صفرلکی، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، دانشگاه ایلام، ۱۳۸۷ ش.
- نویسنده پس از بررسی آیات قرآن و احادیث مربوطه به شفاعت، به بررسی آرای بزرگان اهل سنت و شیعه در این باره پرداخته است. وی در انتها شبهات مطرح شده درباره شفاعت را به همراه پاسخ آنها آورده است.
۲. بررسی تطبیقی شفاعت در تفسیر المیزان و المنار: سید شوکت حسینی مدنی، مصطفی محامد، مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ۱۳۸۷ ش.

مقایسه دیدگاه علامه طباطبایی، صاحب تفسیر المیزان، و رشید رضا، صاحب تفسیر المنار، در باب شفاعت است. نویسنده دیدگاه صاحب المنار را در عقیده به شفاعت نامشخص می‌داند؛ زیرا وی به دلیل داشتن عقیده معتزلی، گاهی آن را رد می‌کند، ولی به دلیل آیات و روایات آن را اثبات شده می‌داند. نگارنده همچنین اشکالات مطرح شده درباره شفاعت را پاسخ داده و هیچ کدام را نپذیرفته و گفته است که از دیدگاه علامه طباطبایی قبول شفاعت از طرف خداوند نه از باب تغییر اراده او، و از باب خطا و دگرگونی حکم قبلی او، بلکه از باب دگرگونی در مراد و معلوم خداوند است.

۱. شایان ذکر است پس از عنوان، ابتدا نام نویسنده، سپس نام استاد راهنما، و آنگاه نام استاد مشاور آمده است. همچنین تمامی پایان نامه‌ها مربوط به مقطع کارشناسی ارشد یا سطح سوم حوزه می‌باشند.

۳. بررسی شبهات شفاعت در آیات قرآن و تفاسیر شیعه و اهل سنت: صادق باربری محمد، محمدرضا آشتیانی، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک، ۱۳۷۳ش.
۴. بررسی شفاعت از دیدگاه معتزله و علامه طباطبایی: نفیسه مطلب، عباس گوهری و محمد کاظم رضازاده جودی، رشته فلسفه و حکمت اسلامی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۷ش.
۵. بررسی شفاعت در آیات و روایات و نقد شبهات وارده بر شفاعت: شهلا میرخانی، مجید معارف، کامران ایزدی مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۸۸ش.
۶. بررسی مسئله شفاعت از دیدگاه علامه طباطبایی و فخر رازی: علی اکبر محمدی، محمد ذبیحی، احمد عابدی، رشته فلسفه و کلام اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه قم، ۱۳۷۹ش.
۷. پژوهشی پیرامون سه مقام اخروی نبی اکرم (شفاعت، محمود، شهادت) از دیدگاه قرآن و روایات: صدیقه سپاسی، فتح الله نجارزادگان، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول الدین قم، ۱۳۸۶ش.
- پژوهشی درباره سه مقام اخروی پیامبر ﷺ (شفاعت، محمود و شهادت) از منظر قرآن و حدیث است. نویسنده طی چهار فصل، پس از بیان کلیات پژوهش، به بررسی ماهیت شفاعت و حکمت آن از منظر فلاسفه و عرفا، دیدگاه فریقین در مورد گستره شفاعت پیامبر ﷺ، تبیین رابطه میان مقام محمود با سایر مقامات اختصاصی رسول اکرم ﷺ، جلوه‌های شفاعت کبرای حضرت که مصداق بارز مقام محمود است، پرداخته است. آن گاه با اشاره به شاهدان روز قیامت، مقام شهادت رسول خدا ﷺ و حیطة آن را تبیین کرده است.
۸. توسل و شفاعت از منظر اهل بیت علیهم السلام و وهابیت: محمد مظفرین، پایان نامه سطح سوم حوزه، رشته فلسفه و کلام اسلامی، حوزه علمیه قم، در حال تدوین (۱۳۹۰).
۹. درخواست شفاعت از انبیا و اولیا از منظر فریقین: علی لیاقت، سید عبدالکریم

حیدری، حسن شکوری، رشته علوم قرآن و حدیث، مجتمع عالی امام خمینی، جامعه المصطفی العالمیة، ۱۳۸۷ش.

۱۰. شفاعت از دیدگاه فریقین: محمود یارمحمودی، پایان نامه سطح سوم حوزه، عبدالکریم عابدینی، حسین رجبی، رشته فلسفه و کلام اسلامی، حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹ش.

۱۱. شفاعت از دیدگاه قرآن و حدیث: خسرو قنبرپور، سیدمهدی قریشی، سیدمهدی صالحی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوی، ۱۳۸۹ش.

۱۲. شفاعت از دیدگاه قرآن و سنت و پیامدهای کلامی آن: به راهنمایی قاسمعلی کوچنای، محمد سپهری، رشته فلسفه و معارف اسلامی، دانشکده الهیات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۹ش.

۱۳. شفاعت از منظر حکمت متعالیه و ابن تیمیه: فاطمه راستی کردار، سید محمود موسوی، علیرضا قاسمی نیا، رشته فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه باقرالعلوم، قم، ۱۳۸۷ش.

۱۴. شفاعت از نظر قرآن و حدیث: فیروزه کریمی، سیدمحمدباقر حجتی، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۷۳ش.

۱۵. شفاعت از نظر قرآن و نقد شبهات وارده: طاهره سیف اللهی، غلامحسین تاجری نسب، دانشکده اصول الدین قم، ۱۳۸۷ش.

۱۶. شفاعت در اسلام: محمد علی مبلغ نژاد، محمد حسن زالی، مرکز تربیت مدرس، قم، ۱۳۷۱ش.

۱۷. شفاعت در قرآن کریم: بی بی قمر جاودان، محمد یوسف نیری، ابوالقاسم محمودی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فسا، ۱۳۷۵ش.

۱۸. شفاعت در قرآن کریم: کریم حمیدی، پایان نامه کارشناسی سطح سوم حوزه، رشته فلسفه و کلام اسلامی، حوزه علمیه قم، در حال تدوین (۱۳۹۰).

۱۹. شفاعت در قرآن: ابراهیم خلیلی، حسین علوی مهر، محمدجعفر حسینیان، رشته فقه و معارف اسلامی، مجمع عالی فقه و معارف اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
۲۰. شفاعت در قرآن و احادیث معصومین علیهم‌السلام: نهلا غروی نائینی، ابوالقاسم خزعلی، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۸ ش.
۲۱. شفاعت در کتاب و سنت: محمدجواد فریود، احمد امامزاده، مریم ایمانی خوشخو، رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۸۳ ش.
۲۲. شفاعت و توسل از دیدگاه عقل و نقل: رقیه پناهی رجب، دانشگاه فردوسی، مشهد، ۱۳۹۰ ش.
۲۳. شفاعت و عدل الهی با توجه به نقد وهابیان: فاطمه مقدری، موسی ملایری، انشاءالله رحمتی، رشته فلسفه و حکمت اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۸ ش.
۲۴. نقد دیدگاه‌های منکران شفاعت و توسل: عطیه اسکندر، مریم حاجی عبدالباقی، نفیسه نوید، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۸۹ ش.
۲۵. نقش واسطه‌ها در عالم: روح الله خدادادی، پایان‌نامه سطح سه حوزه، محمد باقر مرتضوی نیا و عبدالرحیم سلیمانی، حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹ ش.

ج) مقاله‌ها

۱. اثبات شفاعت به نص آیه و حدیث: محمد عارف مدرسی، تبیان، ش ۲۰-۲۱، فروردین ۱۳۷۶، ص ۵۰-۵۴.
۲. اصول اعتقادی اسلام: معاد، شفاعت روز قیامت: پاسدار اسلام، حسین نوری همدانی، ش ۱۰۳، تیر ۱۳۶۹، ص ۱۹-۲۱؛ ش ۱۰۴؛ ش ۱۰۴، مرداد ۱۳۶۹، ص ۱۲-

۱۳: ش ۱۰۵، شهریور ۱۳۶۹، ص ۱۴-۱۶؛ ش ۱۰۶، مهر ۱۳۶۹، ص ۱۶-۱۷؛ ش ۱۰۷، آبان ۱۳۶۹، ص ۱۴-۱۵؛ ش ۱۰۹، دی ۱۳۶۹، ص ۱۴-۱۵.

۳. بحث في ادلة الشفاعة عند المعتزلة: سيد جعفر حمّاد، رسالة القلم، ش ۱۶، شوال

۱۴۲۹ ق، ص ۱۴۷-۱۷۴.

پژوهشی در مضمون شفاعت از دیدگاه معتزله است. نویسنده نخست مفهوم شناسی شفاعت و آن گاه مضمون شفاعت را مطرح کرده و نوشته: «امامیه، اشاعره و سلفیه بر این عقیده‌اند که مرتکبان گناهان کبیره از شفاعت برخوردار می‌شوند، ولی معتزله اعتقاد دارند شفاعت به بندگان مطیع و مؤمن اختصاص دارد. مؤلف دلایل عقلی و نقلی معتزله را بیان کرده و آن گاه ادله آنان را به صورت استدلالی جواب داده است.

۴. بررسی آیات شفاعت از دیدگاه فریقین: سید فیاض حسین رضوی، طلوع نور، ش

۲۵، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۳-۵۶.

پژوهشی است درباره آیات شفاعت از دیدگاه شیعه و اهل سنت. نویسنده ابتدا با اشاره به قبول اصل شفاعت از نظر فرقه‌های اسلامی، به مقایسه دیدگاه معتزله در رد شفاعت مؤمنانی که گناهان کبیره انجام داده‌اند و دیدگاه شیعه و اشاعره در مورد مؤمنانی که قبل از مرگ موفق به توبه نشده‌اند، پرداخته است. وی در ادامه ضمن بررسی دلایل هر فرقه درباره مسئله شفاعت، نظریه معتزله را رد کرده و دیدگاه شیعه و اشاعره را پذیرفته است.

۵. بررسی اندیشه‌های کلامی مولوی در موضوع شفاعت: حسین حیدری، مطالعات

اسلامی، ش ۵۵، بهار ۱۳۸۱، ص ۱۰۷-۱۳۹.

نگارنده در این نوشتار پس از تبیین مستندات قرآنی و موضع مکتب‌های مختلف کلامی در موضوع شفاعت، به بررسی آرای مولوی، شاعر و عارف نامور قرن هفتم، در این باب می‌پردازد.

۶. بررسی روایات و آرای بزرگان شیعه و اهل سنت درباره شفاعت: علی اشرف کرمی،

اندیشه تقریب، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۸، ص ۹۱-۱۰۸.

۷. بررسی مسأله شفاعت: رضا باقی‌زاده، کلام اسلامی، ش ۲۲، تابستان ۱۳۷۶، ص ۱۴۳-۱۶۰.
۸. تبرک جستن و شفاعت به نبی مکرم اسلام ﷺ: محمدعلی خیراللهی، اندیشه تقریب، ش ۱۱، تابستان ۱۳۸۶، ص ۸۳-۹۲.
۹. تحقیقی بر موضوع شفاعت در قرآن: ژيلا موحد شریعت پناهی، احیاء، ش ۵، فروردین ۱۳۷۰، ص ۱۶۸-۱۷۴.
۱۰. رهنمودهایی از تفسیر المیزان: شفاعت: حسین سوزن‌چی، رشد آموزش معارف اسلامی، ش ۶۰، بهار ۱۳۸۵، ص ۴-۹.
- در این مقاله دیدگاه علامه طباطبایی در باره شفاعت که ذیل آیه ۴۷ سوره بقره آمده است، مطرح شده است.
۱۱. شفاعت: بدون ذکر نام مؤلف، صباح، ش ۴، مرداد ۱۳۸۱، ص ۹۵-۱۱۱.
- در این مقاله با استناد به آیات و روایات شفاعت اولیای الهی اثبات شده است.
۱۲. شفاعت: حجت الله رحمانی، نسیم وحی، ش ۵، بهمن ۱۳۸۵، ص ۴-۵.
- بررسی آیات قرآن در زمینه شفاعت است. نویسنده ضمن توجه به مفهوم شفاعت، آیات مربوط به شفاعت را به سه دسته تقسیم کرده و آن‌گاه به جمع بین آنها پرداخته است. وی با اشاره به شرایط شفاعت، برخی از شفاعت‌کنندگان در قیامت را با استفاده از روایات نام برده و در پایان به دو شبهه از شبهات شفاعت پاسخ گفته است.
۱۳. شفاعت: محمد غفوری، فرهنگ کوثر، ش ۵۴، تابستان ۱۳۸۲، ص ۷۸-۵۸.
- در این مقاله ادله منکران شفاعت مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.
۱۴. شفاعت: یعقوب جعفری، درس‌هایی از مکتب اسلام، سال ۳۴، ش ۲، خرداد ۱۳۷۳، ص ۴۱-۴۶.
- در این نوشتار، با ذکر آیات قرآنی درباره شفاعت، دیدگاه قرآن درباره این موضوع کلامی بررسی شده است.
۱۵. شفاعت از دیدگاه صدر المتألهین: عباس ختن اصل، اندیشه دینی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۰۹-۱۳۰.

۱۶. شفاعت از دیدگاه عقل و نقل: محسن غرویان، نور علم، ش ۴۶، مرداد و شهریور ۱۳۷۱، ص ۲۹-۵۵.
۱۷. شفاعت از دیدگاه قرآن: معصومه قره داغی، فرهنگ کوثر، ش ۱۴، اردیبهشت ۱۳۷۷، ص ۴۱-۴۳.
۱۸. شفاعت اهل بیت علیهم السلام: مرتضی حائری یزدی.
- این مقاله در کتاب بوستان ولایت: چهارده گفتار از آیات عظام و سخنوران نامی شیعه پیرامون اهل بیت علیهم السلام، که در قالب مجموعه مقالات منتشر شده، در صفحه ۴۷ تا ۶۲ آمده است. انتشارات بوستان کتاب قم این کتاب را منتشر کرده است.
۱۹. شفاعت حق کیست؟: سیدمحمدباقر علوی تهرانی، راه قرآن، ش ۲۰، اسفند ۱۳۸۷، ص ۶-۸.
۲۰. شفاعت در تفسیر مناهج البیان: نهلا غروی نایینی، سفینه، ش ۱، زمستان ۱۳۸۲، ص ۱۱۷.
- بررسی دیدگاه شیخ محمد باقر ملکی میانجی (۱۲۸۵-۱۳۷۷ ش) در تفسیر مناهج البیان فی تفسیر القرآن است. ایشان در تفسیر خویش در چند موضع که به آیات مربوط به شفاعت رسیده، به بیان این مسئله پرداخته است. وی با استناد به آیات قرآن کریم و به سبب مالکیت مطلق حق تعالی، انجام هرگونه شفاعت، چه در دنیا، چه برزخ، چه قیامت و به طور کلی در هر مرحله، را تنها به اذن الهی می‌داند و می‌گوید که این اذن علاوه بر فضل باری تعالی، به سبب لیاقت و شایستگی شفاعت کننده و شفاعت شونده خواهد بود.
۲۱. شفاعت در قرآن: عبدالعلی پاکزاد، سفیر، ش ۹، خرداد ۱۳۸۸، ص ۱۰۵-۱۳۲.
۲۲. شفاعت در قرآن: هادی کردان، رشد آموزش معارف اسلامی، ش ۷۹، زمستان ۱۳۸۹، ص ۲۸.
۲۳. شفاعت در قرآن و کلام معصومان علیهم السلام: زهرا بهدانی، حدیث/ندیشه، ش ۲، تابستان ۱۳۸۱، ص ۷-۲۰.

۲۴. شفاعت ضابطه‌مند از نظر صدرائیان: فاطمه صادق زاده قمصری، حکمت

سینوی (مشکوٰۃ النور)، ش ۲۳، دی و بهمن ۱۳۸۲، ص ۳۲.

در این نوشتار سعی بر این است که درباره حقیقت شفاعت و نوع صحیح آن و چگونگی تأثیر آن در نجات و رفع عذاب، با توجه به مبانی عقلی و نقلی، توضیحاتی عرضه گردد. در همین زمینه دیدگاه صدرائیان بررسی شده است. از نظر ملاصدرا و علامه طباطبایی تنها گروهی از اصحاب یمین که از نظر دین و اعتقادات مورد رضایت حق و از نظر اعمال در گرو گناهانشان هستند، مشمول شفاعت هستند. شفاعت ضابطه مند نه بر خلاف سنت تغییر ناپذیر خداست و نه مستلزم تغییر علم و اراده خدا، و نه اعتقاد به آن مایه تجرّی مردم بر معاصی می‌شود.

۲۵. شفاعت: مقایسه دیدگاه ابن تیمیه در مجموعه فتاوا و ملاصدرا در تفسیر آیه الكرسي:

فاطمه راستی کردار، طلوع، ش ۲۸، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۲۳-۱۴۲.

ابن تیمیه که وهابیت بیشترین تأثیر را از او گرفته است، هرچند از اساس منکر شفاعت نیست، ولی طلب شفاعت از اولیای الهی را شرک می‌داند. از طرف دیگر، صدرالمتألهین شیرازی بر اساس اصول و مبانی فلسفی، به اثبات عقلی شفاعت همت گمارده است. محور اصلی این نوشتار، پی‌گیری این مسئله است که آیا اساساً می‌توان شبهات شفاعت را بر پایه ملاحظات عقلی و اصول و قواعد فلسفی پاسخ گفت. نویسنده تلاش کرده با درک حقیقت شفاعت، ثابت کند که این موضوع با توحید منافاتی ندارد و طلب شفاعت از اولیای الهی بر اساس ادله عقلی و نقلی درست است. همچنین وی کوشیده تا با کاربردی ساختن آموخته‌های فلسفی و مرتبط ساختن آن به آموزه‌های کلامی و مبانی عقیدتی، به رفع شبهاتی که در مورد شفاعت مطرح گردیده، بپردازد.

۲۶. شفاعت و رفع یک شبهه: علی کرمی، فرهنگ جهاد، ش ۳۳-۳۴، مهر ۱۳۸۲،

ص ۲۲۱-۲۴۳.

موضوع این مقاله بررسی مفهوم شفاعت و معقول بودن آن و اثبات شفاعت از منظر آیات و روایات است. نویسنده سعی کرده است که با تبیین مفهوم شفاعت از منظر قرآن و سنت، به شبهات مطرح در باب شفاعت پاسخ گوید. وی در پاسخ به این

سؤال که آیا باور به شفاعت پیشوایان معصوم نوعی آنیمیسم و پرستش ارواح است یا خیر، می‌گوید: این برداشت از شفاعت عوامانه است و دلایل عقلی و نقلی فراوانی بر منطقی بودن شفاعت وجود دارد.

۲۷. الشفاعة بين السلب والإيجاب: محمد هادی معرفت، الهادی، ش ۸، رجب ۱۳۹۳ق، ص ۱۷-۳۱؛ ش ۹، شعبان ۱۳۹۳ق، ص ۱۴۵-۱۵۲.

۲۸. الشفاعة في المنظور القرآني: نهله غروی نائینی، آفاق الحضارة الاسلامية، ش ۵، ذی القعدة ۱۴۲۰ق، ص ۱۴۷-۱۵۸.

۲۹. الشفاعة و المعاد: محمدحسین فضل الله، مسائل عقائدية، ص ۸۹-۹۷.

این مقاله در کتاب مسائل عقائديه ۷ آمده و انتشارات دارالملاک لبنان در سال ۱۴۲۲ق آن را منتشر ساخته است.

۳۰. الشفاعة و مفهومها الإسلامی: حسن محمدتقی جواهری، رسالة التقريب،

ش ۲۸، ربیع الثاني - جمادی الثاني ۱۴۲۱ق، ص ۷۸-۹۱.

هدف نویسنده، رد نظریه مخالفان شفاعت است. وی ضمن توضیح اقسام شفاعت و عدم تنافی عقل و شرع با آن، بین آیات موافق و مخالف شفاعت جمع کرده تا اصل آن را اثبات و شفاعت مستقل از خدا را رد کند.

۳۱. مع الشفاعة و آثارها البناء: ترجمه جعفر الهادی، الهادی، ش ۲۰، ۱۳۹۶ق، ص

۹ - ۲۰.

۳۲. مفهوم شفاعت در اندیشه شیعی: مجتبی روحانی‌زاده، شیعه‌شناسی، ش ۱۴،

تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۶۳-۱۸۸.

در این مقاله سعی شده است با استفاده از آرای برخی دانشمندان شیعی همچون شیخ مفید، شیخ طوسی، طبرسی، علامه حلی، فاضل مقداد، خواجه نصیر الدین طوسی، علامه طباطبایی و شهید مطهری معنای صحیحی از شفاعت ارائه شود.

۳۳. منزلت امامان شیعه: و چگونگی حسابرسی مردم در قیامت: شیعه‌شناسی، ش ۱۶،

زمستان ۱۳۸۵، ص ۳۵-۵۶.

۳۴. نقد دیدگاه المنار در تفسیر آیات شفاعت: علی اوسط باقری، معرفت، ش ۱۳۶، فروردین ۱۳۸۸، ص ۵۳-۷۰.

نقد دیدگاه محمد عبده و رشید رضا در نفی و انکار مسئله شفاعت است. نامبردگان در تفسیر المنار شفاعت را به معنای تسلط اراده بنده بر خداوند دانسته و آن را از نظر عقلی محال می‌دانند. همچنین معتقدند که آیات قرآن و روایات نیز بطلان آن را ثابت می‌کند. نویسندگان ابتدا به نقل برخی از دیدگاه مفسران اهل سنت امثال طبری، بغوی، ابن عطیه، سمرقندی، قرطبی، ابن کثیر، ابوحیان و ... می‌پردازد که اصل شفاعت را پذیرفته‌اند و پس از واژه‌شناسی شفاعت و بررسی آیات قرآن نتیجه می‌گیرد شفاعت قانونی حاکم بر قوانین مجرمان است که خداوند وضع کرده است. بنابراین شفاعت نفی مولوئیت و حاکمیت خدا نیست، بلکه در طول اراده حق است.

۳۵. نقد دیدگاه وهابیت درباره شفاعت از منظر وحی و عقل: نویسندگان: ابراهیم کوثری، سفیر، ش ۷، دی ۱۳۸۷، ص ۳۳-۴۸.